

Filip Čuček*

»Uravnali so skoraj vse reke na Zgornjem in Srednjem Štajerskem, pustili so pa reke na Spodnjem Štajerskem, [...] da divjajo [...] in delajo neprecenljivo škodo«. Regulacija Savinje med Prihovo in Levcem (1876–93) in njene posledice**

IZVLEČEK

Vse od začetka 19. stoletja se je okrožni urad Celje ukvarjal s Savinjo in njenimi pritoki, ki so zaradi taljenja snega in nalinov precej poplavljali. A v prvi polovici stoletja so regulacijska dela potekala precej nedosledno in počasi. Po katastrofalni poplavi leta 1851 so vendarle skušali nekoliko resneje pristopiti k regulaciji »planinske« reke. Toda do srede sedemdesetih let, ko se je pričela sistematična regulacija reke na daljši relaciji med Prihovo in Levcem, so dela še zmeraj potekala podobno kot v predmarcu. S temeljitim pristopom so reko v letih 1876–93 na relativno dolgem odseku vendarle regulirali in izravnali, tako da je kazalo, da hujših poplav ne bo več. Vendar je Savinja s tem precej ogrozila Celje; ves material, ki ga je reka nosila s seboj, se je kopičil v mestu, voda pa je na prelomu stoletij praviloma poplavljala prav tam.

Ključne besede: reka Savinja, Celje, Savinjska dolina, regulacija, poplave, okoljska zgodovina

* Dr., znan. sod., Inštitut za novejšo zgodovino, Privoz 11, SI–1000 Ljubljana, filipc@inz.si; ORCID: 0009-0008-8564-3027

** Raziskava je bila opravljena v okviru raziskovalnega programa št. P6–0280 *Ekonomska, socialna in okoljska zgodovina Slovenije*, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

ABSTRACT

"ALMOST ALL THE RIVERS IN UPPER AND CENTRAL STYRIA HAVE BEEN REGULATED, WHILE THE RIVERS IN LOWER STYRIA HAVE BEEN LEFT [...] TO RUN WILD [...] AND CAUSE INESTIMABLE DAMAGE." REGULATION OF THE RIVER SAVINJA BETWEEN PRIHOVA AND LEVEC (1876–93) AND ITS CONSEQUENCES

Since the start of the 19th century, the district office of Celje faced frequent flooding of the river Savinja and its tributaries, caused by snowmelt and heavy rainfall. However, during the first half of the century, the river regulation activities were somewhat inconsistent and slow. After the disastrous flood of 1851, more serious attempts were finally made to regulate the "mountain" river. Nevertheless, until the middle of the 1870s, when the systematic regulation of the river began on a longer stretch between Prihova and Levec, the works were still carried out in a manner similar to that of the pre-March period. Between 1876 and 1893, a significant length of the river was carefully and thoroughly regulated and straightened, giving the impression that there would be no more severe flooding. However, with this project, the river Savinja began to pose a serious threat to Celje; all the materials the river carried accumulated in the city, and by the turn of the century, it often flooded there.

Keywords: the river Savinja, Celje, the Savinja Valley, regulation, floods, environmental history

Uvod

Soočanje z močjo in nepredvidljivostjo vodotokov je zmeraj predstavljalo enega ključnih izzivov sobivanja z naravo. Industrijska revolucija, ki je sredi 19. stoletja zajela tudi habsburško monarhijo, in tehnološka modernizacija sta vsekakor olajšali večni »spopad« s celinskimi vodami. Sicer je prevladujoči koncept upravljanja z njimi temeljil na ideji popolne ukrotitve in podreditve narave človekovim potrebam. Sodobniki so reke dojemali kot neizkoriščen vir in potencialno grožnjo, ki jo je treba zaježiti, kanalizirati in regulirati, da bi se preprečila ekonomska in socialna škoda ter omogočil razvoj kmetijstva, industrije in urbanih naselij. Ta obrambno-zaščitni koncept obvladovanja naravnih tveganj je vodil v obsežne in pogosto invazivne hidrotehnične posege, s katerimi se je poskušal doseči popoln nadzor nad rečnimi tokovi. A kmalu sta se pokazala kompleksnost takšnega upravljanja in spoznanje, da ima vsak poseg v naravno ravnovesje dolgoročne učinke.

Pričujoči prispevek se posveča večplastnim izzivom upravljanja z vodotoki in opozarja na nenehno iskanje optimalnega ravnovesja med človekovimi ambicijami

in močjo narave. Na primeru reke Savinje in njenih pritokov ter območjih njihovega rednega poplavljanja razišče in pokaže vzroke ter razloge za njeno regulacijo konec 19. stoletja, hkrati pa preuči zakonodajne, finančne in načrtovalne okvire, ki so krojili usodo rečnih krajin. Poleg tehničnih in ekonomskih vidikov osvetli tudi širše družbenopolitične dimenzije procesa, vključno z odnosom med centrom in periferijo, ki je pogosto odseval zapostavljenost slovenskih dežel, ter analizira odzive lokalnega prebivalstva na ukrepe odločevalcev.

Regulacija

Večdesetletno nedosledno in počasno uravnavanje reke Savinje, ki je skupaj s pritoki redno poplavljala, in številna prizadevanja za resnejšo regulacijo so sredi sedemdesetih let 19. stoletja vendarle rezultirala v sistematični regulaciji na relativno dolgi relaciji med Prihovo (pri Mozirju) in Levcem (pri Žalcu). Katastrofalne poplave v začetku petdesetih let kakor tudi večje poplave konec šestdesetih let 19. stoletja so bile pika na i težkim razmeram v Savinjski dolini, kjer so prebivalci s strahom čakali spomladansko odjugo, ki je iz višje ležečih krajev prinašala velike količine vode, in jesensko deževje (oziroma nenadne spremembe vremena), ko so po hudih nalivih reka in potoki ponovno poplavlili obširne ravnice, od katerih so bili ljudje eksistenčno odvisni.¹

Če so sredi stoletja v Celju in okolici vse več pozornosti namenjali manjšim rekam in potokom (Sušnici, Ložnici, Hudinji, Voglajni, Koprivnici), je sredi šestdesetih let »primat« ponovno prevzela Savinja (in postala predmet debate tudi v graškem dežel-nem zboru). Toda vprašanje Savinje in stalnih poplav je ostalo več kot desetletje zgolj mrtva črka na papirju. Leta 1870 (januarja in oktobra) so reke in potoki na Celjskem ponovno obilneje prestopili bregove. Tudi v naslednjih letih so sledile redne, a vendarle nekoliko manjše poplave Savinje in pritokov.² Neizprosne razmere so le spodbudile inženirje, da so izdelali številne operate in načrte, a kljub temu se zadeva (razen tega) ni kaj dosti premaknila. V začetku sedemdesetih let se je več občin dolvodno od Mozirja pritoževalo tudi zaradi slabih razmer za splavarjenje; »rečišče« je bilo »v takem neredu ino tako zanemarjeno, da se na nekterih mestih plavičar v smrtno nevarnost poda, če si na plav upa. Treba bi torej bila, da bi se vsa Savinja više od Celja pregledala ino se potrebne poprave naravnale.«³ Sprva so sicer načrtovali regulacijo vse od Ljubnega,⁴ a jo nato

1 Splošno o poplavah in regulacijah prim. Blaž Komac, Karel Natek in Matija Zorn, *Geografski vidiki poplav v Sloveniji* (Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 2008). Mitja Brilly, Matjaž Mikoš in Mojca Šraj, *Vodne ujme: varstvo pred poplavami, erozijo in plazovi* (Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 1999). Eva Reberc, *Vodnogospodarski ukrepi varstva pred poplavami: projektna naloga* (Maribor: Fakulteta za gradbeništvo, 2012), 3–20. Robertina Kuzmič in Agata Suhadolnik, »Urejanje voda kot varstvo pred poplavami,« v: *Mišičev vodarski dan 16* (Maribor: Vodnogospodarski biro, 2005), 65–71. Matjaž Mikoš, *Urejanje vodotokov: skripta* (Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 2000). Posebej za Savinjo gl. Komac, Natek in Zorn, *Geografski vidiki poplav v Sloveniji*, 96–110.

2 SI ZAC 24, t. e. 52, leto 1901, 1907, 1906, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

3 SI ZAC 15, t. e. 2, s. 38, f. 523–29, 568, 569, 577, 578, 583, 584.

4 »Deželni zbori,« *Slovenski narod*, 6. 4. 1876, 1.

prestavili nižje.⁵ Sredi sedemdesetih let (1876) je zadeva dozorela do te mere, da so lahko z regulacijo le pričeli. Toda območje je prav tedaj ponovno prizadela večja poplava, ko je sredi maja (1876) »Švicarsko, Tirolsko, Koroško, Kranjsko in del Štajerske sneg pokrili; sicer pa je še dež lil in hude povodnji napravil v Savinjski dolini, pri Celju; tudi Voglajna in Dravina ste izstopili in veliko škode storili.«⁶ V Celju je voda segala skoraj tri metre nad normalo.⁷ Konec avgusta je Savinja ponovno poplavela. »Vlila se je ploha in Savinja je tako narastla, da je pobrala plave, in les ob Savinji. Pobrala je tudi vse brvi. Potoki so tako narasli, da so udrli v stanovanja, odnesli male, lesene mostove in na polju mnogo škode učinili. To se je letos uže šestokrati zgodilo in od pomladi sem nas povodenj kaj pridno obiskuje.«⁸ Po mnenju dopisnika *Marburger Zeitung* je bil glavni problem v sečnji gozdov na zgornjesavinjskih hribih, poseka pa se ni redno pogozdovala. Zato je voda neovirano tekla v reko in dvigovala njen vodostaj, večje količine vode pa so pridrle na ravnino nad Celjem in poplavljalje nižinske obrečne predele.⁹

Ne glede na vse »tegobe« so z regulacijo kljub temu začeli, manjši vodotoki pa so za nekaj časa ostali v drugem planu. Načrte sta pripravila deželni stavbni urad v Gradcu in okrajni stavbni urad v Celju. Junija 1876 je bil končno sankcioniran ustrezen deželni zakon, ki je določal delovno dobo desetih let (1877–87) in vsoto 146.700 gld. (od tega je tretjina odpadla na državo, tretjina na deželo in po ena šestina na okraje in občine).¹⁰ Na podlagi zakona je posebna komisija konec avgusta določila škodo, ki so jo zaradi poplav utrpeli posamezni okraji (Gornji grad, Šoštanj, Vransko, Celje) in (katastrske) občine (v gornjegrajskem okraju Prihova, Mozirje, Loke in Libija, v šoštanskem okraju Rečica, v vranskem okraju Letuš, Male Braslovče, Spodnje Gorče, Orla vas, Podvin in Polzela ter v celjskem okraju Latkova vas, St. Lovrenc, Šempeter, Žalec, Zabukovica, Kasaze, Petrovče, Levec, Medlog, Lisce in Celje). Komisija je najprej določila inundacijsko (poplavno) ozemlje, pri čemer je ločila območje, ki mu je grozilo uničenje, in tisto, ki so mu pretile zgolj poplave (površina je znašala slabih 1640 ha, preračunana vrednost posesti pa dobrih 230.000 gld.).¹¹ Najbolj (inundacijsko) prizadeta okraja sta bila Celje (občine Šempeter, Žalec, Petrovče, Latkova vas, Medlog) in Vransko (občine Letuš, Male Braslovče, Polzela, Orla vas).

Nevarnostno porečje v posameznih občinah in okrajih obmejilo se je na podlagi vodne karte, razmerja površin, ter uradnih in drugih poizvedb o podatkih vodnega stanja. [...] Konstatovalo se je, katere nepremičnine, poti, mosti, vodne naprave se nahajajo v vsakej občini in vsakem okraju v obsegu nevarnostnega rajona. Poizvedelo se je, katera zemljišča in kateri predmeti so izpostavljeni nevarnosti, da se v daljšem času in polagoma odtrgajo, ali pa le preplavijo in za katere je oboja nevarnost ali pa neposredno odtrganje in razdjanje.¹²

5 Johann Pairhuber, *Die Landesvertretung von Steiermark, II. Theil, 1872–1877* (Graz: Leykam-Josefsthal, 1878), 213.

6 »Razne stvari,« *Slovenski gospodar*, 18. 5. 1876, 205.

7 SI ZAC 24, t. e. 52, leto 1901, 1907, 1906, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

8 »Iz gornje savinjske doline,« *Slovenski narod*, 3. 9. 1876, 5.

9 »Sannregulirung. Forstwesen,« *Marburger Zeitung*, 21. 7. 1876, 3.

10 Prim. »Deželni zbori,« *Slovenski narod*, 6. 4. 1876, 1.

11 Janko Orožen, »Zgodovinski pregled regulacije Savinje in njenih pritokov,« *Kronika* 4, št. 1 (1956): 17.

12 SI ZAC 25, t. e. 22, 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje-razno, Z. 216511, Z. 11835.

Po katastrofi leta 1876, ki je dodobra opustošila Savinjsko dolino, se v letu dni v praksi ni zgodilo prav veliko (očitno je bilo treba pripraviti vso dokumentacijo in urediti pravno podlago za začetek del, prav tako pa najprej sanirati nastalo škodo). Zato so se maja 1877 celjski župan Josef Neckermann in županski »kolegi« vse do Šempetra pritoževali nad zavláčevanjem z deli in opozarjali, da se lahko leto 1876 (tedaj je zgolj spomladi trikrat poplavlilo, potem pa je še majska pozeba prizadela vinarje in sadno drevje) hitro ponovi. Tudi oni so delnega krivca za poplave »našli« v preveliki gozdni poseki v hribih Zgornje Savinjske doline in menili, da je treba regulacijska dela nujno začeti.¹³

Medtem so o nastali škodi, ki je nedavno prizadela dolino, obširno poročali številni časopisi. Za domačine, ki so bili tega vajeni, to sicer sploh ni bilo nič kaj novega, saj so se morali s takšnimi in podobnimi razmerami dejansko letno spopadati. Podobno je bilo tudi v Žalcu.

Res, žalosti mora človeka srce boleti, če vidi, kako vsako leto deroči valovi ne le vse pridelke pokončavajo, ki so ob Savinji nasejani, ampak tudi rodovitno zemljo ali čisto izplavljajo ali pa soboj jemljejo. [...] Tam, kjer so se še pred ne davnim časom lepe njive i zeleni travniki razprostirali, vidiš zdaj na obeh bregih Savinje daleč okrog le debelo kamenje in lapor. Žavski občinski pašnik, kateri je pred več leti gotovo dobro produktiven bil, zdaj je velikej puščavi podoben. Čisto razrit in izpran je zdaj popolnem neploden. Vsako leto pa se razlije Savinja po njem in ga več časa pokriva, tako da imamo tudi Žavčani nekako panoramo cerkniškega jezera pred očmi.¹⁴

Poplave Savinje so bile torej vsakoletni fenomen (poleg tega običajno ne zgolj enkrat letno). Ob poplavi leta 1876 je bil pretok vode ob najvišjem vodostaju do 250 m^{3/s}. Savinja je bila zaradi tega vedno širša, saj so bregovi ob hitrem toku in večjih količinah vode v nižjih delih popuščali. Pri izlivu Pake, denimo, je bila širina reke 38 metrov, pri izlivu Bolske že 48 metrov, medtem ko je bila širina Savinje pri izlivu Ložnice nad Celjem 57 metrov. V Celju in nižje pa se je zaradi del v zgornjem delu reke pričel odlagati gramoz in drugi material, ki je vse bolj pretil mestu.¹⁵

Po opravljeni cenzitvi škode je komisija konec maja 1877 območje le razdelila v pet con: od izliva Drete do Soteske (pri Mozirju), od Soteske do izliva Pake v Savinjo, od izliva Pake do mostu na Tržaški cesti, od mosta do kasaškega mostu nad Celjem, od kasaškega mosta do kapucinskega mostu v Celju. Z regulacijo so sprva (leta 1877) pričeli med kasaškim mostom in Kristininim dvorcem tik nad Celjem.¹⁶ Zasebna regulacija je bila seveda najstrožje prepovedana, poleg tega pa je morala reka omogočati tudi neovirano splavarjenje.¹⁷

Konec poletja je reka znova presenetila in 23. septembra poplavlila Celje in predele nad mestom. Višina vode v Celju je znašala pred polnočjo 3,3 metra nad normalo.

13 SI ZAC 24, t. e. 17, f. Spisi za leto 1877, Regulacija Savinje, št. 7, spis Z. 3725.

14 »Iz Žavca,« *Slovenski narod*, 11. 1. 1877, 3.

15 SI ZAC 24, t. e. 17, f. Spisi za leto 1877, Regulacija Savinje, št. 7, spis Sann Regulierung.

16 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884* (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Leykam, 1885), 201, 202.

17 Prim. Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum Steiermark, XIII. Stück, 1885, 52.

Slika 1: Seznam poplav in vodostajev v Celju v sedemdesetih letih

Jahr	Wasserstände über 2,00 m		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel- Hant	Datum	Pegelstand
1870	11. Jänner	+ 2.05	11. Jänner	+ 2.05
	25. October	+ 2.02		
1871	14. Juni	+ 1.60	14. Juni	+ 1.60
1872	15. November	+ 2.87	15. November	+ 2.87
	12. December	+ 2.53		
1873	31. October	+ 2.42	31. October	+ 2.42
1874	12. Mai	+ 2.47	12. Mai	+ 2.47
	10. Juni	+ 2.39		
1875	16. October	+ 2.68	16. October	+ 2.68
	18. April	+ 2.06		
	20. April	+ 2.37		
1876	8. Mai	+ 2.06		
	14. Mai	+ 2.95	14. Mai	+ 2.95
	15. Mai	+ 2.08		
	26. Mai	+ 2.06		
1877	17. März	+ 2.15		
	27. März	+ 2.40		
	23. April	+ 3.30	23. April	+ 3.30
	26. April	+ 2.20		
	27. April	+ 3.30		
1878	15. October	+ 3.50		
	15. November	+ 3.30		
	29. November	+ 2.25		
	17. November	+ 3.70	17. November	+ 3.70
	21. December	+ 2.50		
1879	5. Mai	+ 2.40		
	21. October	+ 2.50	21. October	+ 2.50
1880	9. August	+ 2.05		
	5. November	+ 2.90	5. November	+ 2.90
	18. November	+ 2.30		

Vir: SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, spis Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

Začeta regulacija je bila pod velikim vprašajem, saj je poplava povzročila ogromno razdejanje. Uničen je bil jez nad Celjem, popolnoma pod vodo mestni park, poškodovane številne hiše in uničen les (drva) za kurjavo. Ceste, mostovi, jezovi, številni mlini in žage so bili poškodovani ali uničeni.¹⁸ V Savinjski dolini je deževalo dva dni brez prestopa. V bližini Luč (Podvolovljek) je potok uničil jez Johanna Plasnika in Johanna Sellaka ter poplavljal nekaj hiš. Lokalni potok je v Ljubnem skupaj s Savinjo uničil jezove Josefa Ermenza, Franza Faschuna ter Martina in Johanne Juvan. Več jezov je porušila tudi Dreta, porušen je bil jez v Mozirju, več jezov ni bilo več funkcionalnih. Reka je na Polzeli zalila desni breg, zapustila staro strugo z jezovi in ustvarila novo.¹⁹ Konec meseca so zato ekspresno regulirali najbolj prizadete dele nad Celjem; pri Kristininem dvorcu je poplava zasipala glavni kanal (100 metrov), zato so morali najprej očistiti levi rečni breg.²⁰

Javnost začetka regulacijskih del sicer ni najtopleje pozdravila. Vsekakor je bila regulacija dobrodošla, toda časopisje je pisalo, da bi lahko delovno dobo tudi skrajšali in dela intenzivirali, prav tako pa je dvomilo, da bo slabih 15.000 gld. letno dovolj za preprečevanje poplav.²¹ Konec leta 1878, torej leto dni od začetka konkretnih del, je bilo javno mnenje podobno; navdušenja nad opravljenim delom ni bilo od nikoder, prav tako ne nad zagotovljenimi sredstvi. »V to svrhu se je premala svota dovolila,« je menil anonimni avtor, saj je Savinja letno poplavlila tudi do šestkrat, poleg tega pa še zapisal, da bi na levi strani Savinje moral »iz težkega apnenca močan nasip biti; na primer enak, kakor je nad savinjskim mostom en kilometer dolg, oni je spodaj čez štiri in na vrhu dva metra širok, ter iz dna do tri metre visok,« namesto tega pa da se je »osobito do Petrovč legek lapor jemal, ter nasip kak obili meter širok ino visok napravil. Kakor sem se pa denes sam na mestu uveril, zmeni se Savinja za ta nasip vrlo malo. Po nekih črtah po celi kilometer daljave nij sluha ne duha več od nasipa. Samovoljno se Savinja razliva koder hoče.«²² Ob tem je vsekakor bodlo v oči, da je dva tedna nazaj, sredi novembra, Savinja ponovno poplavlila (poplava, ki se je lahko primerjala celo s tisto iz leta 1851, je v Celju zalila vse dovoze, kleti in ulice). Tudi višje v Savinjski dolini je bila situacija precej resna: v Lučah, Levcu, Grižah in Žalcu je voda porušila mostove, v Mozirju jez, v Malih Braslovčah je odnesla več hlevov, v številnih krajih poškodovala bivališča, zaloge žita in lesa.²³

Večdnevno deževje ponavljajoč se je zakrivilo, da je Savinja svoj stari vodotok popustila, ter si ga na bližnjih njivah in travnikih posestnikom v veliko škodo naredila. Kdor je to opazoval, moral je reči, da Savinja bode v kratkem po zdajšnjem žavskem polji si strugo naredila, če se hitro ne pomaga. Zato so naši vrli možje [...] dokaj stopinj storili pri političnih uradih, da se je reguliranje Savinje tudi tukaj pričelo.²⁴

18 »Regengüsse und Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 27. 9. 1877, 2.

19 »Verwüstungen durch das Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 30. 9. 1877, 2.

20 »Die Sannregulierungsarbeiten,« *Cillier Zeitung*, 30. 9. 1877, 2.

21 »Zur Frage der Sannregulierung,« *Cillier Zeitung*, 1. 11. 1877, 1.

22 »Iz celjske okolice,« *Slovenski narod*, 1. 12. 1878, 2.

23 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 21. 11. 1878, 2.

24 »Od Savinje,« *Slovenski narod*, 12. 8. 1879, 3.

Sicer je tisto leto poplavilo že sredi septembra, ko je bila dolina kot jezero, in že takrat je voda zalila vse mogoče. V Celju je bila tri metre nad normalo, deževje je trajalo več dni²⁵ (nato je poplavilo še sredi oktobra).²⁶ Po novembrski katastrofi je zaradi temperaturnega obrata, ko se je sneg nenadejano stopil, voda prestopila bregove tudi decembra, a vendarle ne tako hudo kot mesec prej.²⁷

Naslednje leto (maja in oktobra) je voda v Celju spet segala dva metra in pol nad normalo,²⁸ medtem ko se je jeseni leta 1880 približala trem metrom.²⁹ V tem času so bila sicer opravljena regulacijska dela pri izlivu potoka Trnava pri Šentrupertu, nato pri mostu v Levcu in pri Kristininem dvorcu. Deželni zbor regulacijskih del ni ocenjeval najbolje; v poročilih za leto 1880 dosežki niso bili ravno zadovoljivi, zato so poslanci junija sklenili, da se zadeva pospeši, izboljša, delovna doba pa skrajša. Prav tako so zahtevali tudi večji delež državnih sredstev.³⁰ Konec junija sta poslanca Ferdinand Dominkuš in Josef Neckermann naštela »vse napake pri reguliranju Savinje ter se je sklenilo, da se ima Savinja v krajšem času regulirati, bolj zvesto delati in da se v to svrho tudi več novcev od vlade pridobi«. ³¹ Posledice regulacij nad Celjem so bile sicer vidne tudi v Celju, kjer je med kapucinskim in železniškim mostom nastal nanos gramoza na desni strani reke, na levi strani pa je voda izpodkopavala novo cesto.³² Naslednja poročila (1881) so bila že nekoliko boljša; zaradi novega vodstva, ustrežnejših materialov in natančnejše izvedbe so se rezultati izboljšali, izvajanje same regulacije pa je postalo dokaj zadovoljivo.³³

Medtem se je več posestnikov pritoževalo, da enostavno ne zmorejo več plačevati obveznosti za regulacijo, saj da so že itak davčno obremenjeni in preprosto ne gre več.³⁴ Nepredvidljiva reka, ki je kljub vsem naporom poplavljala naprej, jim je poleg tega povzročala še dodatne (nepredvidljive) stroške. Sredi avgusta 1881 je Savinja poplavlila nad Celjem in v njem, bregove pa sta prestopili tudi Ložnica in Voglajna.³⁵ Čez nekaj dni je posebna komisija ocenjevala regulacijska dela pri Petrovčah, Kasazah, Polzeli in Mozirju. Ugotovila je, da je zadnja poplava povzročila nekoliko škode tudi na že reguliranih delih, obenem pa se je zavzela za skrajšanje delovne dobe.³⁶ Konec septembra 1881 je tudi deželni zbor sklenil skrajšati delovno dobo, češ da »se mora obrežje Savinje od Mozirja do Celja v letih 1883 in 1884 popolnem doravnati«. ³⁷ Po cesarjevi sankciji (5. december) je konec leta 1881 izšel nov deželni zakon, ki je skrajšal delovno

25 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 29. 9. 1878, 2.

26 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 17. 10. 1878, 2.

27 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 22. 12. 1878, 3.

28 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 8. 5. 1879, 2.

29 SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, spis Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901.

30 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil*, 202, 203.

31 »Štajerski deželni zbor,« *Slovenski narod*, 6. 7. 1880, 2.

32 »Zur Sannregulierung,« *Cillier Zeitung*, 9. 12. 1880, 2.

33 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil*, 202, 203.

34 SIZAC 25, t. e. 22, f. 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje-razno, spis An die löbliche k. k. Bezirkshauptmannschaft Cilli.

35 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 18. 8. 1881, 3.

36 »Sannregulierung,« *Cillier Zeitung*, 28. 8. 1881, 3.

37 »Iz Gradca,« *Slovenski narod*, 29. 9. 1881, 3.

dobo za dve leti (do novega leta 1885), s čimer so se sredstva za zadnji dve delovni leti podvojila. Zakon je prav tako določil novo delovno dobo (1885–89) in vsoto 300.000 gld. Po novem je država prispevala 40 odstotkov (30 odstotkov melioracijski fond, 10 odstotkov fond vodogradenj), prav toliko dežela, medtem ko je na okraje in občine prišlo po 10 odstotkov.³⁸

Lokalne razmere na terenu se medtem niso kaj bistveno spremenile. Reka je periodično poplavljala in sredi avgusta 1882 deloma poškodovala prekopa pri Malih Braslovčah in Polzeli,³⁹ konec novembra pa v Celju segala do treh metrov nad normalo.⁴⁰ Slovenski poslanci v Gradcu so v začetku leta 1883 protestirali, češ da deželni zbor za regulacijo Savinje in Drave ne naredi nič, medtem ko se za Muro pri Gradcu vedno najde denar.⁴¹ Vtem je računsko poročilo za leto 1883 ugotavljalo, da bo predvidena vsota za prvo delovno dobo komaj zadostovala za polovico načrtovanih del.⁴² Slovenski poslanci so situacijo spremljali s precejšnjo skepsa (konec leta 1884 niso bili več povsem prepričani, ali bodo sredstva za novo delovno dobo sploh zagotovljena). Sama regulacija naj bi bila sicer zadovoljiva le tam, »kder se nasipi in sploh regulirani deli vkup držijo ter je dovolj penezov bilo na razpolaganje. Mnogo kosov Savinjskega obrežja pa ni bilo mogoče regulirati ali samo površno. Zatorej je treba dopolniti, kar še manjka; sicer so že regulirani kosi v nevarnosti.«⁴³ Na relaciji med Mozirjem in Celjem se je v prvi delovni dobi sicer reguliralo približno 10 km reke, večinoma na levem bregu, kar je zneslo slabih 14 gld. po tekočem metru.⁴⁴

Novi zakon je kljub vsemu zagotovil načrtovana sredstva (ki pa seveda niso povsem zadoščala). V novi delovni dobi (1885–89) je bilo tako na razpolago 60.000 gld. letno. Predдела – ta so potekala pri Preserju, Šempetru in Kasazah – so začeli aprila 1885. Časopisje je bilo precej skeptično; navajalo je znatno večje stroške za občine, okraje in posameznike ter menilo, da je zastavljena dela v petih letih skoraj nemogoče izvesti.⁴⁵ Poplava v začetku novembra (v Celju je voda segala 3,4 metra nad normalo) je zopet relativizirala že opravljena dela⁴⁶ (ki, mimogrede, niso bila ravno najboljše izvršena).

Kakor je po vsej Savinjskeji dolini znano, poverilo se je pred večimi leti regulovanje Savinje inženjerju g. V. Butti. V teku teh let izvršil je ta več takih stavb, od katerih se jih je nekaj vrlo slabo obneslo. Še lansko leto pobrala je povodenj več takih stavb, namreč jezov, ki so stali lepo vsoto denarjev. Letošnjo zimo je dal pa omenjeni gospod voziti kamenje k Savinji pri Petrovškem mostu, da bi tu zopet napravil nekaj jez. Ali navoženo kamenje zdelo se je ljudem premehko, prekrhljivo in za take vodne stavbe popolnoma nesposobno. Za to se je

38 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil*, 204, 205. Orožen, »Zgodovinski pregled,« 17.

39 »Hochwasser,« *Cillier Zeitung*, 31. 8. 1882, 4.

40 SI ZAC 24, t. e. 326, f. 002/022/004/00006, spis Seznam maksimalnega stanja vode pri vodokazu na Kapucinskem mostu v Celju od leta 1870 do 1901.

41 »Ugovorne obravnave 'Slovenskega naroda',« *Slovenski narod*, 8. 3. 1883, 4.

42 *Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil*, 203, 204.

43 »Reguliranje Savinje,« *Slovenski narod*, 4. 10. 1884, 2.

44 »Sannregulierung,« *Deutsche Wacht*, 15. 10. 1885, 4.

45 Ibidem.

46 »O povodnji,« *Slovenski narod*, 4. 11. 1885, 3.

opozoril okrajni zastop Celjski, naj pogleda sumljivi kamen. [...] Pred kratkim ogledala si je kamen komisija, v kateri je bil tudi zastopnik deželnega odbora in višji stavbeni svetnik iz Gradca, ter je postala zelo osodepolna za našega ,žolnirja'. Vprašali so ga, kje da je imel pamet, ko je dal tako slab kamen navažati in še v takej meri – 1000 m³, ter mu zaukazali, da ga odstrani.⁴⁷

Ne glede na to so dela stekla na relacijah Mozirje–Ljubija in Letuš–Polzela. Zaradi pogosto visoke vode so zgradili več kanalov in prekopov. Julija 1886 so tako odprli 670 m dolg in 10 m širok prekop pri Letušu, s čimer so pridobili 16 oralov (cca 9 hektarjev) površin.⁴⁸ Avgusta so odprli še 430-metrski prekop pri Mozirju.⁴⁹ Medtem je zaradi poplav in nanesenega gramoza več lastnikov spisalo peticije, to pa je podkrepiła še poplava konec septembra v Celju in širše (voda je v Celju segala čez tri metre nad normalo).⁵⁰ Nova poplava je grozila območju v začetku novembra 1887, ko so v Celju izmerili raven vode 3,6 metra nad normalo.⁵¹ Poplava je prizadela tudi Zgornjo Savinjsko dolino (še najbolj je poškodovala regulacijska dela pri Polzeli).⁵² Celjski občinski svet se je na ponavljajoče se poplave le odzval in sklenil, da je potrebna regulacija Savinje in tudi pritokov v mestu, saj da je zadnja poplava pokazala številne slabosti v Celju.⁵³ Do leta 1888 je bilo sicer od Mozirja dolvodno reguliranih (in poglobljenih) 23 km Savinje v vrednosti 380.000 gld. (13,5 gld. na tekoči meter), preostalih 50.000 gld. pa nikakor ni zadostovalo za dokončanje del.⁵⁴ Medtem je septembra in posebej v začetku oktobra 1888,⁵⁵ nato pa zopet konec julija 1889, spet precej poplavilo. Nad neobičajno poletno poplavo takšnih razsežnosti so bili posebej presenečeni Žalčani in okoličani, ki jih je najbolj prizadelo.⁵⁶ Tudi zato je konec leta 1889 nad opravljenim delom v javnosti vladala precejšnja skepsa. »Velika komisija ogleduje te dni v tem letu storjeno delo regulovanje Savinje. O praktičnosti in stalnosti tega regulovanja je prebivalstvo različnih misli, jedno je pa gotovo, da vsaka povodenj napravljene nasipe na nekaterih mestih predira in da po takem ni misliti, kedaj bode regulovanju konec.« Anonimni pisec je menil, da občine (in posamezniki) nikakor ne bodo več plačevali za nove regulacije, in pozival odgovorne, naj preverijo stanje v Savinjski dolini na lastne oči.⁵⁷

47 »Iz Petrovč,« *Slovenski narod*, 18. 3. 1886, 3.

48 »Pri Letuši,« *Slovenski narod*, 16. 7. 1886, 3.

49 »Sannregulierung,« *Laibacher Zeitung*, 24. 8. 1886, 4.

50 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 26. 9. 1886, 5.

51 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 3. 11. 1887, 4.

52 »Die Arbeiten der Sannregulierung,« *Deutsche Wacht*, 10. 11. 1887, 4.

53 »Cillier Gemeinderath,« *Deutsche Wacht*, 6. 11. 1887, 3. »Die Regulierung der Sann,« *Deutsche Wacht*, 10. 11. 1887, 1.

54 *Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890* (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Leykam, 1891), 309–13.

55 SI ZAC 24, t. e. 259, f. 002/0011/00073, Regulacija Savinje – načrti iz leta 1929, spis poplavna tabela.

56 »Silovit vihar,« *Slovenski narod*, 25. 7. 1889, 3.

57 »Od Savinje,« *Slovenski narod*, 9. 10. 1889, 3.

Slika 2: Seznam poplav in vodostajev v Celju v osemdesetih letih

Jahr	Wassersstände über 2.00 m.		Höchster Wassersstand	
	Datum	Pegel, Stand	Datum	Pegel, Stand
1881	15. August	+ 2.40		
	18. August	+ 2.70	18. August	+ 2.70
	16. October	+ 2.20		
	27. August	+ 2.75		
	18. September	+ 2.10		
1882	15. October	+ 2.20		
	19. October	+ 2.10		
	29. October	+ 2.70		
	28. November	+ 3.00	28. November	+ 3.00
	11. Dezember	+ 2.20		
1883	9. November	+ 1.70	9. November	+ 1.70
1884	28. August	+ 2.75	28. August	+ 2.75
1885	2. November	+ 3.40	2. November	+ 3.40
1886	24. September	+ 3.20	24. September	+ 3.20
	10. Dezember	+ 2.00		
1887	2. November	+ 3.50	2. November	+ 3.50
	6. November	+ 2.50		
1888	17. März	+ 2.45		
	19. März	+ 2.80		
	31. Mai	+ 2.50		
	6. Juli	+ 2.20		
	8. October	+ 3.70	8. October	+ 3.70
1889	24. Juli	+ 2.50		
	1. October	+ 2.80		
	21. October	+ 3.00	21. October	+ 3.00
	22. October	+ 2.65		
	23. October	+ 2.40		

Vir: SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, spis Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

Od zaključka druge delovne dobe se medtem ni dogajalo nič. Zato je celjski župan Neckermann v deželnem zboru pozival k nadaljevanju del, a hkrati opozarjal, da se z vsako dodatno regulacijo večja nevarnost za Celje, saj je visoka voda iz Zgornje Savinjske doline v Celje prodrla štiri do pet ur prej in ga precej bolj ogrožala⁵⁸ (potreben je bil temeljit razmislek, kako regulirati reko v srednjem toku in hkrati obvarovati mesto poplav; Celje je potrebovalo konkretno ureditev vseh rečnih tokov, za kar pa ni bilo zagotovljenih dovolj sredstev). Še nekaj drugih poslancev je menilo, da je nadaljevanje regulacije več kot nujno.⁵⁹ Deželni zbor je do avgusta 1891, ko je bil sankcioniran, le sprejel nov deželni zakon (veljal je do leta 1893) in določil vsoto 120.000 gld. V zadnji fazi so potekale gradnje pri Mozirju, Ljubiji, Preski, Podvinu (most na Polzeli), Šeščah, Vrbju, Grižah, Kasazah in Levcu. Na nekaterih mestih je bilo izkopa struge manj, več pa varovalnih obrežnih del in popravkov, drugje pa ravno obratno.⁶⁰ Vmes je bilo sicer več pozivov po regulaciji pritokov v Celju,⁶¹ potem je bilo tudi več kritik same regulacije, češ da ni prinesla nekega velikega, omembe vrednega uspeha. Anonimni avtor je pisal, da so poplave še zmeraj redne in periodične, da reka zaradi taljenja snega običajno poplavi spomladi, iz struge izstopi v šestih do osmih urah in povzroči veliko škodo. Ogromna količina vode je, po navedbah avtorja, pritekla že iz Logarske doline, vodotok se je nato okreplil z vodo iz »hribovske« Drete, potem dolvodno iz Pake, Bolske, v spodnji dolini pa Pirešice, Ložnice in preostalih potokov ter kot takšen »zadel« mesto Celje. Dela da so potekala že leta, vmes so poplave uničile marsikaj, marsikje so bili kamniti jezovi prešibko narejeni in niso nudili dovolj odpora (tukaj je omenil še slab material). Namesto da bi pridobili številne travnike, pašnike in njive, tako avtor, jih je ob poplavi vedno znova zalilo.⁶²

Kakorkoli, skupno je bilo v letih 1877–93 na trasi, dolgi dobrih 40 km, narejenih več prekopov, jezov in vodobranov v vrednosti cca 550.000 gld. Leta 1893 so se ustavili nad izlivom Ložnice pri Levcu. Z regulacijo pod vodstvom deželnega stavbnega urada v Gradcu (na terenu jih je nadziral okrajni stavbni urad Celje, sprva pod vodstvom inž. Wilhelma Hallade, nato inž. Wilhelma Butte) je bil vodotok (kljub številnim pomislekom lokalnega prebivalstva) uspešno skrajšan in zavarovan, odstranjene so bile ovire za splavarjenje, obvladano inundacijsko področje, pridobljenih pa približno 200 hektarjev novih obdelovalnih površin. Strugo so izravnavali in poglobili ter s tem močno pospešili tok. Toda regulacija je imela tudi neželene učinke. V zgornjem delu doline se je reka zadirala v laporne plasti, podtalnica je upadla, posledično pa so začeli usihati studenci. Posledice so bile precej neugodne za Celje, saj se je material, ki ga je voda nosila s seboj, ustavljal v celjskem ovinku, dvigoval talno vodo in vodno gladino ter ustvarjal večje možnosti za poplave.⁶³

58 »Steiermärkischer Landtag,« *Deutsche Wacht*, 1. 11. 1890, 2.

59 »Baron Hackelberg über die Sann-Regulierung,« *Deutsche Wacht*, 23. 11. 1890, 4.

60 *Die Landesvertretung von Steiermark*, V. Theil, 313–15; *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896* (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1898), 178–80. Orožen, »Zgodovinski pregled,« 17.

61 »Eingesendet,« *Deutsche Wacht*, 16. 6. 1892, 4.

62 »Die Sann-Regulierung,« *Deutsche Wacht*, 19. 6. 1892, 4.

63 *Die Landesvertretung von Steiermark*, V. Theil, 313–15. *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung*, 178–80. Orožen, »Zgodovinski pregled,« 17, 18. Janko Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, II. del

Posledice

Regulacija nad Celjem ni mestu in njegovi bližnji okolici nič kaj koristila; med letoma 1887 in 1910 se je zvrstilo več obsežnih poplav (najhujše v letih 1887, 1888, 1895, 1899, 1900, 1901, 1905, 1906 in 1909).⁶⁴ Septembra 1893 je reka poplavlila mesto,⁶⁵ podobno pa se je zgodilo leto kasneje, ko je v začetku oktobra voda segala 2,5 metra nad normalo. Kljub temu ni naredila škode na že reguliranih odsekih nad Celjem, zato je »vahtarca« pisala, da je regulacija uspela, v isti sapi pa poročala o celjskih težavah. V Celju je še posebej poplavlila Voglajna in se razlila proti Teharju in Štoram ter poplavlila travnike in polja. Savinja je najbolj poplavlila desni breg mesta, medtem ko so bregove prestopili tudi pritoki Koprivnica, Hudinja in Sušnica.⁶⁶

Savinja in pritoki so ponovno poplavlili nedolgo zatem. Prvič spomladi 1895, nato pa jeseni, ko je voda pri kapucinskem mostu segala 3,5 metra nad normalo. Voglajna je spet poplavlila proti Teharju in ustvarila jezero, medtem ko je Savinja zalila park in mesto, prav tako pa območje nad Celjem, se pravi že regulirane odseke pri Žalcu, Levcu in višje.⁶⁷ Celjski okrajni zastop je imel julija (med obema poplavama) na to temo obširno razpravo in je »tožil«, da se za regulacijo pritokov (kljub že skoraj desetletnemu prizadevanju) ne dela praktično nič.⁶⁸

Regulacija nad Celjem je sicer rešila marsikatero zagato v srednjem toku Savinje, toda vseeno ji ni uspelo popolnoma preprečiti poplav. Oktobra 1896 je bilo vreme precej nenavadno. Dnevna temperatura je ob nastali nevihti v trenutku padla z (za ta letni čas) običajnih 17 na 4 stopinje, neurje pa je povzročilo rečni dvig v mestu ob Savinji in višje. V Celju je voda segala 2,5 metra nad normalo, medtem ko so v Mozirju izmerili celo 3,2 metra nad normalo.⁶⁹ Vse več posestnikov ob reki je kritiziralo opravljeno delo (med drugim so se tudi pritoževali, da težko zmorejo plačevati še zaostale stroške regulacije).

Mi od nje nimamo nikakoršne posebne koristi, nego vkljub vsem regulacijam skoro vsako leto škodo, in ker moramo razun tega o vseh poškodovanjih in nedostatkih pri mostovih, potih i.t.d. v drugih občinah enakomerno prispevati. [...] Mi nismo tega krivi, da naša posestva ležijo poleg Savinje, tudi mi bi bili rajše na suhem svetu, in če tudi smo po prispevkih, katere smo preko 15-16 let in žalibog čisto brez vspeha plačevali, že skoro izkrvaveli, vendar se še menda noče uvideti, kako neupravičeno se samo nam ti prispevki natvezajo. [...] Poleg naših posestev smo videli malo prave regulacije, in kjer se je vršila, je gotovo drugi sosed o prvi povodnji večji ali manjši del svojega posestva izgubil. Nam ne pride na um, da bi vršili kritiko, da pa so dotična dela samo za nekaj časa, in da se glavna hiba ne odpravi, to vemo natančno.⁷⁰

(1849–1941) (Celje: Aero, 1974), 149–51. Prim. Blaž Pristovšek, »Regulacijski problemi Savinje,« *Kronika slovenskih mest* 1, št. 3 (1934): 217, 218.

64 Orožen sicer napačno navaja 1910. – Orožen, »Zgodovinski pregled,« 18. Prim. Matija Zorn, »Poplave – stalnica v Spodnji Savinjski dolini,« *Kronika* 65, št. 3 (2017): 534, 535.

65 »Povodnji na Štajerskem,« *Slovenski narod*, 28. 9. 1893, 3.

66 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 7. 10. 1894, 4.

67 »Hochwasser um Cilli,« *Deutsche Wacht*, 31. 10. 1895, 4.

68 »Cillier Gemeinderath,« *Deutsche Wacht*, 4. 8. 1895, 4.

69 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 22. 10. 1896, 4.

70 SI ZAC 25, t. e. 22, f. 1862–1910, XXII/70, Regulacija Savinje-razno, spis Slavni občinski urad okolice Celjske!.

Slika 3: Seznam poplav in vodostajev v Celju v devetdesetih letih

Jahr	Wasserstände über 2.00 m.		Höchster Wasserstand	
	Datum	Pegel, staud	Datum	Pegel, staud
1890	24. April	+ 1.60		
	27. April	+ 1.70	27. April	+ 1.70
	6. November	+ 1.40		
1891	17. Mai	+ 2.10	17. Mai	+ 2.10
1892	22. Juli	+ 2.60	22. Juli	+ 2.60
	1. Juni	+ 1.10		
1893	29. Juli	+ 1.40		
	25. Septbr.	+ 2.00		
	19. November	+ 2.70	19. November	+ 2.70
1894	1. Mai	+ 2.00		
	1. October	+ 2.00		
	4. October	+ 2.50	4. October	+ 2.50
1895	26. März	+ 3.00		
	27. October	+ 3.70	27. October	+ 3.70
	2. Juli	+ 2.50		
1896	30. August	+ 2.00		
	16. October	+ 2.50	16. October	+ 2.50
	21. October	+ 2.20		
1897	20. November	+ 2.40		
	2. Mai	+ 2.20	2. Mai	+ 2.20
	2. April	+ 2.40		
1898	16. Juni	+ 3.40	16. Juni	+ 3.40
	19. October	+ 3.00		
	20. October	+ 2.60		
	27. November	+ 2.10		
1899	25. Mai	+ 2.10		
	24. Septbr.	+ 3.00	24. September	+ 3.00
	30. Septbr.	+ 2.06		

Vir: SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, spis Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

Čez dobro leto je vreme ponovno pokazalo zobe.

Vsled nenadnega južnega vremena v noči od 23 na 24 februarja t. l je Savinja jako narasla in za odvožnjo nad Mozirjem pripravljene splave odnesla, kateri so mozirsko-savinski most podrl. Javni promet mej desnim in levim obrežjem Savinje je pri Mozirji celo ustavljen. Škoda, po tej nezgodi povzročena, je jako velika.⁷¹

Nenavadno vreme (v Gradcu naj bi temperatura padla celo »za pol stopinje pod ničlo«) je spremljalo poplavo konec junija 1900, ko je Savinja v Celju »prestopila bregove ter preplavila mestni park«.⁷² Izmerjena raven reke je znašala kar štiri metre nad normalo. »Ves krasni mestni park je upostošen. Odnoslo je tudi več kopališčnih hišic. V mestu je večina kleti v vodi. Savinjska dolina je podobna jezeru. [...] V Mozirju je odnesla voda nekaj mostov in žag.«⁷³ Reka je v Mozirju na desnem bregu uničila traverso, medtem ko je na drugi strani poškodovala jez (škode je bilo za slabih 20.000 kron). Še huje je bilo 16. novembra 1901, ko je poplava dodobra pretresla Celje in Savinjsko dolino (Celje je bilo popolnoma pod vodo, ki je bila več kot štiri metre nad normalo, v Savinjski dolini je ob reki zalilo vse kleti in poplavelo okolico – najhuje je bilo med Polzelo in Žalcem), poleg tega pa uničila regulacijska dela v večjem obsegu (škode je bilo za slabih 100.000 kron). Popravilo je bilo zaupano inž. Butti, javnost pa je pritiskala, da je treba dela po katastrofi nemudoma začeti vse od Šempetra dolvodno oziroma nadaljevati regulacijo vse od Levca, kjer so leta 1893 končali dela. Posebej je bilo treba narediti izkop gramoza, da se ne bi več nalagal v celjskem ovinku, odstraniti vse ovire iz reke, regulirati Ložnico ipd.⁷⁴

Skratka, na prelomu stoletij so bile poplave v Celju najhujše (ob zadnji poplavi je bilo pod Celjem proti Laškem vsaj tako hudo kot v Celju ali nad njim).⁷⁵ Slab teden kasneje, 22. novembra, je o metodah in tehnikah vodogradenj oziroma regulacij v Gradcu predaval inž. Cajetan Krischan ter pozival k ustanovitvi laboratorija za rečne gradnje po vzoru Dresna. Menil je, da je treba reko nenehno opazovati, saj da brez izkušenj ni pravega pristopa oziroma da ne vedo dovolj o sami naravi poplav (prek študij bi morali teorijo prenesti v prakso). Jezovi, ki so jih patentirali tudi v Avstriji, da enostavno niso več zadoščali, večji poudarek pa je dal izkopu struge. Omenil je Avgusta Wolfa in njegov sistem za zaščito nabrežij⁷⁶ (ta je upočasn timer tok, material se je učinkoviteje odlagal na rob struge, toda pri višji vodi in pri silovitejšem pretoku je bil njegov sistem precej ranljiv), a je dvomil, da bi bil v primeru Savinje uspešen. Za Celje je bil prepričan, da je treba najprej najti vzroke poplav, preden bi vpeljevali novitete, ki morda ne bi bile učinkovite.⁷⁷

71 »Iz Mozirja,« *Slovenski narod*, 25. 2. 1898, 3.

72 »Dunaj,« *Slovenski narod*, 27. 6. 1900, 4.

73 »Povodnji,« *Slovenski narod*, 28. 6. 1900, 4.

74 »Die Hochwasserkatastrophe,« *Deutsche Wacht*, 21. 11. 1901, 2, 3.

75 »Hochwasserschäden zwischen Cilli und Steinbrück,« *Deutsche Wacht*, 5. 12. 1901, 13.

76 *Wolfsches Gehänge* – Wikipedia, pridobljeno 14. 4. 2025, https://de.wikipedia.org/wiki/Wolfsches_Geh%C3%A4nge.

77 »Ueber neuere Flussbaumethoden und über das letzte Hochwasser in Cilli,« *Deutsche Wacht*, 12. 12. 1901, 5–7.

Slika 4: Poplavi in vodostaj v letih 1900 in 1901

Jahr	Waperrstände über 2.00 m.		Höchster Waperrstand	
	Datum	Pegel- stand	Datum	Pegel- stand
1900	5. Januar	+ 2.20		
	8. April	+ 2.20		
	26. Juni	+ 4.00	26. Juni	+ 4.00
	27. Juni	+ 3.40		
	20. Juni	+ 2.80		
1901	21. Juni	+ 2.90		
	14. Septbr.	+ 3.05		
	17. Septbr.	+ 3.70		
	16. Novemb.	+ 4.30	16. November	+ 4.30.

Vir: SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1901, Seznam maksimalnega vodostaja pri celjskem vodokazu od leta 1870 do 1901, spis Verzeichnis der Hochwasser-Maximalwasserstände am Cillier Pegel vom Jahre 1870 bis 1901

Poplavi v letih 1900 in 1901 sta prepričali še najhujšega dvomljivca, da je treba z regulacijo Savinje nadaljevati. Ukrepanje je bilo življenjskega pomena za prebivalce Savinjske doline, še sploh pa za celjske meščane, ki so bili zelo ogroženi. Porabljenih je bilo že več kot pol milijona gld., a pravega učinka še zmeraj ni bilo. Celje je v bistvu predstavljalo zamašek; dobilo je vse tisto, kar je reka nesla s seboj, od gramoza, nanosov, voda je podirala jezove (sploh med Šempetrom in Žalcem) in jih odnašala s seboj dolvodno. Svoje so dodali hudourniki,⁷⁸ ki so tekli s hribov na južni strani reke (Reka pri Preboldu, pritok Bolska) in poplavljali kljub zaščitam. Gramoz in nanosi so uničevali okolico, jo spreminjali iz rodovitne v nerodovitno, širili rečni breg itd. Tako je bilo v zadnji poplavi uničenih vsaj 20–30 hektarjev površin. Anonimni avtor je ponovil, da je največjo težavo predstavljal celjski ovinek med železniško progo in pritokom Voglajne, potem vsi pritoki, ki so redno poplavljali (te bi morali končno regulirati), prav tako pa jezovi in vse ovire, ki so se ob deroči vodi znašli na poti.⁷⁹

Marca 1902 si je posebna komisija ogledala stanje po zadnji poplavi. Obnovitvenih del je bilo za približno 160.000 kron. Med ukrepi sta bili prioriteti znižanje jezov pri

78 Prim. Blaž Štangelj, »Poplave in urejanje hudournikov v 30. letih 20. stoletja pod Gorjanci,« v: Marta Rendla, ur., *Potenciali in upravljanje vodá. Med preteklostjo in sedanjostjo* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2024), 134.

79 »Zur Sannregulierung,« *Deutsche Wacht*, 1. 12. 1901, 1, 2.

Mozirju in izkop struge v Šempetru (med letoma 1894 in 1902 je bilo na tej relaciji samo za vzdrževanje porabljenih okoli 170.000 kron).⁸⁰ Medtem je državnozborski poslanec Josef Pommer menil, da zgolj obnovitvena dela ne bodo zadoščala. Po njegovem je bila potrebna nova regulacija reke, saj je bil v bistvu narejen le srednji del reke, v zgornjem in spodnjem delu pa praktično nič. Glavni problem je videl v preobsežnem redčenju gozda (v zgornjem delu), zaradi česar je voda neovirano tekla s hribov v dolino, reka je v srednjem delu postala izredno hitra, kar se je pokazalo v spodnjem delu nad Celjem in v mestu, ko je ob visoki vodi prinesla s seboj ogromno materiala. V strugo se je odlagal tudi gramoz, kar je dvigovalo raven vode in povzročalo poplave (tudi dolvodno od Celja).⁸¹ Ne dolgo zatem, maja 1902, je v Celju znova poplavalilo. Mesto je bilo pač stalno na udaru, zato je bila regulacija nujna in življenjsko pomembna ne le za Celje, pač pa tudi višje.⁸²

Pred jesenskimi deželnozborskimi volitvami (leta 1902) je anonimni avtor *Slovenskega naroda* navajal, da so časi precej resni, da so se razmere za Slovence poslabšale in da nemški nacionalci stiskajo, kjer se le da. Še posebej je poudaril spodnještajerske reke, češ da so »uravnali skoraj vse reke na Zgornjem in Srednjem Štajerskem, pustili so pa reke na Spodnjem Štajerskem, kakor Pesnico, Dravo, Pako, Sotlo, Savinjo, Voglajno, Hudinjo itd., da divjajo in opustošujejo njive in travnike in delajo neprecenljivo škodo«. ⁸³ Ko so aprila 1903 analizirali škodo, ki jo je povzročila poplava leta 1901, so samo stroški za nujna popravila znašali 130.000 kron. Posledice poplave so bile tako še zmeraj precejšnje. Osnova sanacije je bil načrt, kaj je treba dejansko narediti, oziroma ugotavljanje dejanske razsežnosti. Za zaščito Celja je bilo nujno regulirati pritoke v mestu (samo Voglajna je denimo poplavlila četrto km²) pa tudi Savinjo in reko pod celjskim ovinkom. V načrtu je tako bila nova študija od Mozirja do Zidanega mosta, saj je bila rečna struga (predvsem med Šempetrom in Levcem) med drugim polna gramozu. Glavni problem je bil v visoki vodi, ki je odnašala vse s seboj in onemogočala normalno splavarjenje.⁸⁴

Julija 1903 je bil izdelan elaborat del (za več kot 1000 km² veliko traso).⁸⁵ Toda konec meseca je znova poplavalilo (poplava je podrla most pri Mozirju),⁸⁶ jeseni (novembra) pa še enkrat.⁸⁷ Ne glede na to so rekonstrukcijska dela le stekla (do leta 1908 je bilo za sanacijo – poglobitev struge, znižanje mozirskega jezua, obnovev kanala pri Šempetru –

80 *Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil*, 181. *Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil*, 1897–1902 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1903), 277–79. Prim. SI AS 186, t. e. 35, f. 1012, spis 19197, 11. 11. 1902, spis 29630 ex 1902.

81 »Eine Interpellation des Abgeordneten Dr. Pommer in der Hochwasserfrage,« *Deutsche Wacht*, 16. 3. 1902, 1. Prim. SI AS 186, t. e. 35, f. 1012, spis 7164 ex 1902, Interpellation.

82 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 8. 5. 1902, 3.

83 »Volitve na Štajerskem,« *Slovenski narod*, 25. 10. 1902, 2.

84 SI ZAC 24, t. e. 98, f. 8232/03, Sannregulierung, spis Z. 11196, Z. 17108. Prim. SI AS 186, t. e. 37, f. 1069, spis 7039 ex 1903.

85 SI ZAC 24, t. e. 98, f. 8232/03, Sannregulierung, spis Z. 11196, Z. 17108. Prim. SI AS 186, t. e. 37, f. 1069, spis 22615 ex 1903.

86 »Iz Celja,« *Slovenski narod*, 1. 8. 1903, 3.

87 »Povodenj,« *Slovenski narod*, 19. 11. 1903, 3.

predvidenih dobrih 200.000 kron).⁸⁸ A poplave niso prenehale. Jeseni 1904 Savinja Celju in okolici ponovno ni prizanesla,⁸⁹ tudi novembra 1905 je časopisje spet poročalo o škodi večjih razsežnosti. »Savinja, Voglajna in ostali pritoki pri Celju so izstopili. Savinjska dolina je daleč proti vzhodu podobna jezeru. Savinja je narasla za 3,7 metra nad normalo, kar že ni bilo zadnjih deset let.«⁹⁰ Naslednje leto je vendarle dozorela ideja o nujni regulaciji v mestu. Toda novembra je ponovno poplavalilo do višine 3,4 metra nad normalo.⁹¹ Decembrsko tehnično poročilo je tako navajalo neugodne značilnosti Savinje (hudourniški značaj reke, nenehne poplave) in predlagalo rešitve v Celju (regulacijo Savinje do Grenadirjeve brvi, potem Voglajne od pritoka Hudinje dalje, Koprivnice od izliva v Voglajno navzgor do okrajne ceste, Sušnice od izliva do Lave, Ložnice itd.). Poleg tega je bila predvidena zaščita mesta vse do železniškega mostu, jezovi in posebne naprave za odvodnjavanje, zapore na pritokih, poglobitve dolvodno od Celja itd.⁹²

Toda kot po navadi se je z začetkom del odlašalo. Vmes je decembra 1907 Savinja skupaj s pritoki ponovno poplavalila in zalila mesto.⁹³ Šele februarja (med 10. in 12.) 1909 si je komisija ogledala reko in pritoke. Okrajni komisar Heinrich Montel in namestniški inženir Franz Kreps sta se strinjala, da je nujno potrebna regulacija med Kristininim dvorcem in Grenadirjevo brvjo (v dolžini 4 km), torej da se najprej nadaljujejo dela približno tam, kjer so se leta 1893 nehala, potem pa še regulacija Ložnice (1,3 km), regulacija Sušnice (1,8 km), regulacija Koprivnice (1,8 km) in regulacija Voglajne (2,3 km).⁹⁴ A decembra 1909 je Celje spet trpelo. »Savinja je narasla skoro za 4 metre in je izstopila ponekod iz bregov. V Celju je poplavalila mestni park in v vilinem okraju tri ceste.«⁹⁵ Časopisje je pisalo, da je vse po starem, da o regulaciji ni ne duha ne sluha, da mesto trpi, odgovorni pa da se spet ne zganejo.⁹⁶

Nedolgo zatem, januarja 1910, je državnozborski poslanec Richard Marckhl pozival, naj se regulacija Savinje v Celju vendarle začne, saj ni bilo več »prostora« za kakršnokoli odlašanje.⁹⁷ Medtem je komisija tudi gorvodno od Levca (vse do Mozirja) ugotavljala številne pomanjkljivosti na reki. Od regulacije je minilo že več kot 15 let, vmes so številne poplave pustile posledice, sanacija najhujše iz leta 1901 pa še sploh ni bila končana.⁹⁸ Vse več težav in tudi številni pozivi javnosti so odločevalce le spodbudili, da so potrdili regulacijo Savinje in pritokov v mestu za obdobje petih let v

88 *Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908* (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark) (Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1916), 319–22.

89 Npr. »Celje in povodenj,« *Domovina*, 18. 10. 1904, 3.

90 »Poplave v Celju,« *Slovenski narod*, 10. 11. 1905, 3. »Ueberschwemmung,« *Deutsche Wacht*, 12. 11. 1905, 8.

91 SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, spis Ueberschwemmungstabelle.

92 SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, spis Technischer Bericht zum Projekte für die Regulierung der Sann und ihrer Zuflüsse bei Cilli.

93 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 8. 12. 1907, 8.

94 »Kundmachung,« *Deutsche Wacht*, 30. 1. 1909, 13.

95 »Povodenj v Celju,« *Slovenski narod*, 22. 12. 1909, 3.

96 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 22. 12. 1909, 4.

97 »Zur Sannregulierung,« *Deutsche Wacht*, 15. 1. 1910, 8.

98 SI AS 186, t. e. 85, f. Sann-Regulierung Prassberg-Cilli, spis 10606 ex 1910.

Slika 5: Seznam poplav in vodostajev v Celju od preloma stoletij do konca prve svetovne vojne

Datum Hochwassers	Der Stand d. Hochwassers	Datum Hochwassers	Der Stand d. Hochwassers	Datum Hochwassers	Der Stand d. Hochwassers
<u>1898</u>					
2.III.	- 240	11.X.	- 280	2.X.	- 320
16.VI.	- 250	<u>1905</u>		4.XI.	- 240
17.VI.	- 200	6.XI.	- 310	20.XII.	- 210
19.X.	- 300	9.XI.	- 330	26.XII.	- 230
21.X.	- 260	20.XI.	- 230	<u>1916</u>	
<u>1899</u>		<u>1906</u>		7.IX.	- 240
24.IX.	- 300	17.VII.	- 240	9.IX.	- 200
<u>1900</u>		2.IX.	- 340	6.XI.	- 200
8.IV.	- 220	4.XI.	- 220	10.XI.	- 210
26.VII.	- 220	<u>1907</u>		<u>1917</u>	
27.VII.	- 400	20.V.	- 290	16.I.	- 320
<u>1901</u>		18.X.	- 230	17.I.	- 275
20.VI.	- 280	7.XII.	- 240	16.IV.	- 220
21.VI.	- 290	<u>1908</u>		12.XI.	- 205
14.IX.	- 305	17.VIII.	- 210	<u>1918</u>	
16.IX.	- 210	<u>1909</u>		2.X.	- 200
17.IX.	- 370	21.XII.	- 320	18.X.	- 225
16.XI.	- 430	<u>1910</u>		19.X.	- 232
27.XII.	- 900	6.XII.	- 260	20.X.	- 210
<u>1902</u>		<u>1911</u>		<u>1919</u>	
2.III.	- 250	11.VII.	- 200	7.I.	- 240
5.V.	- 230	<u>1912</u>		27.VI.	- 300
19.V.	- 300	4.X.	- 275	22.IX.	- 265
20.VII.	- 200	<u>1913</u>		<u>1920</u>	
13.X.	- 210	9.VII.	- 260	22.VII.	- 200
<u>1903</u>		<u>1914</u>		<u>1921</u>	
18.XI.	- 260	11. III.	- 200	17.IV.	- 200
7.XII.	- 210	15.XII.	- 250	<u>1922</u>	
<u>1904</u>		<u>1915</u>		4.IV.	- 210
15.II.	- 210	3.II.	- 300	14.V.	- 200

Vir: SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, spis Ueberschwemmungstabelle

vrednosti 2,5 milijona kron (90 odstotkov država, preostalo Celje in posestniki),⁹⁹ poleg tega pa še nekaj korekcij gorvodno od Levca. Toda glavni načrt se je očitno spet nekje »založil«, saj se ni storilo prav dosti; opravili so zgolj korekture dveh jezov (v Braslovčah in Mozirju) ter še nekaj malenkosti.¹⁰⁰ Vmes je Celje konec marca 1912 ponovno poplaval; Savinja je bila sicer »le« 1,7 metra nad normalo, Voglajna pa do 2,5 metra. Oktobra je voda še bolj ogrozila mesto, pod vodo (2,75 metra nad normalo) je bila poleg mesta tudi Savinjska dolina nad Celjem.¹⁰¹ Smele načrte je nato dokončno prekinila prva svetovna vojna (med vojno je bilo najhuje februarja in oktobra 1915 ter januarja 1917, ko je voda segala čez tri metre nad normalo),¹⁰² s čimer je bilo regulacije Savinje in pritokov za časa Avstro-Ogrske dokončno konec.

* * *

Če so se razni inženirji vse 19. stoletje »ukvarjali« s Savinjo nad Celjem, pa je celjski ovinek očitno predstavljal težji zalogaj. Sicer so se zavedali, da bo problem mestnih poplav rešen šele tedaj, ko bodo sistematično pristopili k regulaciji pod mestom. Že leta 1873 so razstrelili nekaj skal nad Grenadirjevo brvjo, za katere je veljalo, da so največja ovira pretoka vode proti Laškem. Toda nadaljnje poplave so to prepričanje hitro ovrgle. Medtem se je inženir Hallada ukvarjal tudi s sistematično regulacijo do Tremerij; do leta 1880 je izdelal načrt, pripravil proračun in oboje dal v razpravo. Toda v naslednjih letih (leta 1883) so po njegovih načrtih zavarovali zgolj levi rečni breg pod Grenadirjevo brvjo, odsek do Tremerij pa je prišel na dnevni red šele po zaključku regulacijskih del nad Celjem. Podrobne načrte je pričel izdelovati deželni stavbni urad v Gradcu, toda vse je teklo (pre)počasi. Leta 1902 je situacijo na terenu pregledal prof. Philipp Forchheimer¹⁰³ in potrdil stališča inženirja Butte, da je treba celjski ovinek skrajšati s prekopom, železnico pa prestaviti na levi rečni breg.¹⁰⁴ V letih 1906–11 so v Gradcu izdelali in izpopolnili načrt, vreden cca. 2 milijona kron (Celje bi prispevalo 10 odstotkov). Toda zaradi zavlačevanja in odlašanja do del ni prišlo; nazadnje jih je prav tako prehitela prva svetovna vojna.¹⁰⁵

99 SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, spis Technischer Bericht zum Projekte für die Regulierung der Sann und ihrer Zuflüsse bei Cilli.

100 SI AS 186, t. e. 85, f. Sann-Regulierung Prassberg-Cilli, spis 10606 ex 1910.

101 »Hochwasser,« *Deutsche Wacht*, 5. 10. 1912, 8. SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, spis Ueberschwemmungstabelle.

102 SI ZAC 24, t. e. 52, f. 1910, 1907, 1906, Tehnično poročilo za reguliranje Savinje in njenih pritokov pri Celju, Regulierung der Savinja bei Celje, spis Ueberschwemmungstabelle.

103 Več gl. *Deutsche Biographie – Forchheimer, Philipp*, pridobljeno 22. 5. 2025, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz23307.html#ndbcontent>.

104 Prim. SI AS 186, t. e. 37, f. 1069, spis 22615 ex 1903, Technisches Gutachten; spis 22615 ex 1903, Gutachten.

105 Orožen, *Zgodovina Celja in okolice*, 2. del, 151, 152. Orožen, »Zgodovinski pregled,« 18.

Viri in literatura

Arhivski viri

SI AS – Arhiv Republike Slovenije:

- SI AS 186, C. kr. kmetijsko ministrstvo, Dunaj.

SI ZAC – Zgodovinski arhiv Celje:

- SI ZAC 15, Okrajni urad Gornji grad (1850–1870).
- SI ZAC 24, Mestna občina Celje (1850–1918).
- SI ZAC 25, Občina Celje okolica (1850–1935).

Časopisni viri

Cillier Zeitung, 1877–82.

Deutsche Wacht, 1885–87, 1890, 1892, 1894–96, 1901, 1902, 1905, 1907, 1909, 1910, 1912.

Domovina, 1904.

Laibacher Zeitung, 1886.

Marburger Zeitung, 1876.

Slovenski gospodar, 1876.

Slovenski narod, 1876–81, 1883–86, 1889, 1893, 1898, 1900, 1902, 1903, 1905, 1909.

Literatura

Brilly, Mitja. Matjaž Mikoš in Mojca Šraj. *Vodne ujme: varstvo pred poplavami, erozij in plazovi*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 1999.

Cvirn, Janez. »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, I. del.« V: *Celjski zbornik*. 227–60. Celje: Skupščina občine Celje, 1990.

Cvirn, Janez. »Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892–1907, II. del.« V: *Celjski zbornik*, 211–54. Celje: Skupščina občine Celje, 1991.

Cvirn, Janez. »Velika povodenj v Celju.« *Kronika* 33, št. 1 (1985): 76–80.

Komac, Blaž, Karel Natek in Matija Zorn. *Geografski vidiki poplav v Sloveniji*. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 2008.

Kuzmič, Robertina in Agata Suhadolnik. »Urejanje voda kot varstvo pred poplavami.« V: *Mišičev vodarski dan* 16, 65–71. Maribor: Vodnogospodarski biro, 2005.

Mikoš, Matjaž. *Urejanje vodotokov: skripta*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 2000.

Pristovšek, Blaž. »Regulacijski problemi Savinje.« *Kronika slovenskih mest* 1 (1934): 217–21.

Reberc, Eva. *Vodnogospodarski ukrepi varstva pred poplavami: projektna naloga*. Maribor: Fakulteta za gradbeništvo, 2012.

Zorn, Matija. »Poplave – stalnica v Spodnji Savinjski dolini.« *Kronika* 65, št. 3 (2017): 529–40.

Orožen, Janko. *Zgodovina Celja in okolice. II. del (1849–1941)*. Celje: Aero, 1974.

Orožen, Janko. »Zgodovinski pregled regulacije Savinje in njenih pritokov.« *Kronika* 4, št. 1 (1956): 15–20.

Štangelj, Blaž. »Poplave in urejanje hudournikov v 30. letih 20. stoletja pod Gorjanci.« V: Marta Rendla, ur. *Potenciali in upravljanje vodá. Med preteklostjo in sedanjostjo*, 121–46. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2024.

Spletni viri

Deutsche Biographie - Forchheimer, Philipp. Pridobljeno 22. 5. 2025. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz23307.html#ndbcontent>.

Wolfsches Gehänge – Wikipedia. Pridobljeno 14. 4. 2025. https://de.wikipedia.org/wiki/Wolfsches_Geh%C3%A4nge.

Statistične publikacije

Die Landesvertretung von Steiermark, Achter Theil, 1903–1908 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark). Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1916.

Die Landesvertretung von Steiermark, IV. Theil, 1878–1884 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark). Graz: Leykam, 1885.

Die Landesvertretung von Steiermark, Sechster Theil – Erste Abtheilung, 1891–1896 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark). Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1898.

Die Landesvertretung von Steiermark, Siebenter Theil, 1897–1902 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark). Graz: Verlag des Landes-Ausschusses des Herzogthums Steiermark, 1903.

Die Landesvertretung von Steiermark, V. Theil, 1885–1890 (hg. von Landes-Ausschusse des Herzogthums Steiermark). Graz: Leykam, 1891.

Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum Steiermark, XIII. Stück, 1885.

Pairhuber, Johann. Die Landesvertretung von Steiermark, II. Theil, 1872–1877. Graz: Leykam-Josefsthal, 1878.

Filip Čuček

“ALMOST ALL THE RIVERS IN UPPER AND CENTRAL STYRIA HAVE BEEN REGULATED, WHILE THE RIVERS IN LOWER STYRIA HAVE BEEN LEFT [...] TO RUN WILD [...] AND CAUSE INESTIMABLE DAMAGE.” REGULATION OF THE RIVER SAVINJA BETWEEN PRIHOVA AND LEVEC (1876–93) AND ITS CONSEQUENCES

SUMMARY

In the mid-1870s, after several decades of inconsistent and slow regulation of the river Savinja and its tributaries, which regularly flooded, numerous efforts for more serious regulation finally led to the systematic regulation of a relatively long stretch between Prihova (near Mozirje) and Levec (near Žalec). The plans were prepared by the Provincial Construction Office in Graz and the District Construction Office

in Celje. In June 1876, a relevant provincial act was finally adopted, providing for a ten-year period to complete the works (1877–87) and allocating a sum of 146,700 Gulden. In 1877, initial regulation works began between the Kasaze bridge and the Kristinin dvorec manor, located just above Celje.

Meanwhile, at the end of the summer of 1877, the river once again surprised the inhabitants by flooding Celje and the areas above the city heavily. In autumn 1878, the river level was again three metres above normal. As the Provincial Assembly considered the progress of the regulation works unsatisfactory, in June, its members decided to expedite the matter and improve the process, shortening the deadline for the completion of the works by two years (until the end of 1884). The act also provided for a new work completion period (1885–89) and a sum of 300,000 Gulden.

In the meantime, the on-site situation had remained largely unchanged. The river flooded periodically. At the beginning of 1883, the Slovenian deputies in Graz protested that the Provincial Assembly was doing nothing to regulate the Savinja and Drava rivers, while there was always money for the river Mura near Graz. The flood of early November 1885 (3.4 metres above the normal level in Celje) again relativised the works that had already been carried out. Nevertheless, works were initiated on the stretches between Mozirje and Ljubija and between Letuš and Polzela. Due to the frequent high water levels, several ditches and canals were built. Intermittent flooding slowed down work considerably. The Municipal Council of Celje responded by deciding that the river Savinja, as well as its tributaries within the city, needed to be regulated, as the recent flood had revealed numerous failures in Celje. By 1888, 23 km of the river Savinja had been regulated (and deepened) downstream from Mozirje, at a cost of 380,000 Gulden (13.5 Gulden per running metre).

Meanwhile, nothing happened after the end of the second work completion period, except for another heavy flooding in July 1889. By August 1891, the Provincial Assembly finally passed a new provincial act (in force until 1893), setting the sum at 120,000 Gulden. The final stage included the construction works at Mozirje, Ljubija, Preska, Podvin (bridge in Polzela), Šešče, Vrbje, Griže, Kasaze, and Levec. In some areas, the work involved less riverbed dredging and instead focused on securing and repairing the riverbank, while in other places, the opposite was true. In the meantime, there were several calls for regulating the tributaries in Celje, as well as numerous criticisms of the regulation itself, claiming that it had not yielded any notable success.

In any case, a total of over 40 km of canals, dams, and levees were built between 1877 and 1893 at a cost of about 550,000 Gulden. In 1893, the works stopped above the mouth of the Ložnica stream near Levec. The regulation successfully shortened and secured the watercourse (despite many concerns from the local population), removed obstacles to rafting, controlled the inundation area, and created about 200 hectares of new arable land. The riverbed was straightened and deepened, greatly accelerating the flow. However, regulation also had some adverse effects. In the upper part of the valley, the river eroded marl layers, resulting in a drop in groundwater levels

and the drying up of springs. The consequences for Celje were quite unfavourable, as the materials carried by the river were deposited at the meander in Celje, leading to a rise in groundwater and river levels and increasing the risk of flooding.

Thus, the regulation upstream of Celje did not benefit the city and its surroundings, as several large floods occurred between 1887 and 1910. The floods of 1900 and 1901 convinced even the most steadfast doubters of the need to keep regulating the river Savinja. In July 1903, a detailed project study was drawn up. The following year, the decision to re-regulate a longer stretch of the river was finally adopted. However, the initiation of works was delayed, and the ambitious plans were halted by World War I, ultimately terminating the Austro-Hungarian efforts to regulate the river Savinja and its tributaries. The idea of regulating the river downstream of Celje met a similar fate, although many experts believed it would have considerably reduced flooding in the city.